
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY

Studia z Nauk Społecznych 1985 z.8

I. TEORETYCZNO-METODOLOGICZNE PROBLEMY WYCHOWANIA
OBRONNEGO

ZENON SZYMAŃCZAK

WSP w Bydgoszczy

TEORETYCZNE ASPEKTY WYCHOWANIA PATRIOTYCZNO-OBRONNEGO
MŁODZIEŻY W ORGANIZACJACH PARAMILITARNYCH

Wychowanie patriotyczno-obronne w naszej rzeczywistości politycznej jest jednym z najważniejszych sposobów umacniania socjalistycznego państwa. Potwierdzają to zarówno wydarzenia ostatnich lat, jak i czterdziestoletnie doświadczenia w budowaniu socjalizmu w Polsce. Wychowanie patriotyczno-obronne staje się koniecznym elementem nie tylko codziennej praktyki wychowawczej ale wymaga oddziaływania permanentnego. W praktyce występuje bardzo wyraźne współbrzmienie socjalizmu z patriotyzmem i obronnością zarówno z punktu widzenia aksjologicznego, jak i psychospołecznego¹.

Wychowanie patriotyczno-obronne młodego pokolenia w Polsce Ludowej stanowi istotny element polityki oświatowej państwa, zaś proces kształtowania postaw i uczuć młodzieży ulega ciągłemu doskonaleniu². W związku z tym rola szkoły oraz wszelkich organizacji społecznych i instytucji wychowania pozaszkolnego systematycznie wzrasta. Szczególną rolę w wychowaniu dorastającej młodzieży społeczeństwo powierza organizacjom młodzieżowym. Sprawa wychowania młodego pokolenia na współgospodarzy socjalistycznego państwa w dobie współczesnej jest zadaniem bardzo istotnym i priorytetowym.

Młodzieżowe organizacje paramilitarne w Polsce stanowią typ zrzeszeń, związków, stowarzyszeń bądź organizacji społecznych, które w swych programach uwzględniają przysposobienie młodzieży do obrony kraju. Głównym kryterium decydującym o zakwalifikowaniu określonego stowarzyszenia do grupy organizacji paramilitarnych jest dobór i realiza-

cja treści programowych związanych z obronnością kraju. Cechę charakterystyczną organizacji paramilitarnych stanowi swoista struktura i dyscyplina wewnątrzorganizacyjna. Formy szkolenia i wychowania stosowane w tego typu organizacjach upodabniają się do armii, chociaż formalnie w jej skład nie wchodzi. Działalność organizacji paramilitarnych o charakterze obronnym zdeterminowana jest przez typ państwa, jego politykę, armię, warunki historyczne itp. W Polsce Ludowej charakter organizacji paramilitarnych uwarunkowany jest przede wszystkim ustrojem. Działalność tych organizacji polega głównie na wspieraniu funkcji organizacyjno-gospodarczych, kulturalno-wychowawczych i obronnych państwa poprzez łączenie zainteresowań młodzieży z szeroko pojętym interesem społecznym.

Młodzieżowe organizacje paramilitarne (LOK, ZHP, PCK, Aeroklub PRL, Polski Związek Krótkofalarski, Liga Morska; młodzieżowe drużyny pożarnicze funkcjonujące przy OSP itp.), biorą aktywny udział w procesie wychowania, a zwłaszcza w kształtowaniu pożądanых postaw. Są one stowarzyszeniami społecznymi, masowymi i dobrowolnymi. Zrzeszają młodzież wedle kryteriów wiekowych i środowiskowych. Organizacje paramilitarne w działalności wychowawczej uczestniczą w charakterze podmiotu i przedmiotu wychowania³. Rola organizacji jako podmiotu w systemie wychowania zróżnicowana jest pod względem zasięgu działalności i różnicy wieku ich członków. W globalnym i środowiskowym systemie wychowania występują także w charakterze przedmiotu wychowania. "W działalności swych ogniw podlegają one stymulacji, dyrektywom i kontroli ze strony instancji nadrzędnych [...] zaangażowanych w sprawach wychowania"⁴.

W okresie adolescencji potrzeby i zainteresowania charakterystyczne dla poszczególnych faz rozwoju dzieci i młodzieży pogłębiają się i rozszerzają. W fazie tej krystalizują się szczególnie zainteresowania określonymi dziedzinami, a zwłaszcza dyscyplinami sportu, sztuką czy też konkretnymi dyscyplinami naukowymi. Rodzą się również zainteresowania nowe, takie jak: ideologiczne, moralne, społeczne i polityczne. W wyniku rozszerzającego się zakresu zainteresowań, młodzież staje przed mnogością problemów i podejmuje próby ich rozwiązywania. Tworzy to tzw. "subkulturę młodzieżową" stanowiącą część kultury całego społeczeństwa. Ta subkultura nie odzwierciedla systemu gotowych poglądów czy przekonań, ale proces ich poszukiwania. Potęguje to podatność

młodzieży na wpływy wszelkich nowości.

Badania nad młodzieżą szkół średnich w Polsce wykazały u niej stosunkowo duży realizm⁵. U podstaw zrozumiałych konfliktów ideologicznych i moralnych wśród młodzieży tkwią dwie dominujące przyczyny - chęć zdobycia naukowego poglądu na świat i jej dążenie do odegrania właściwej roli w społeczeństwie. Z tych właśnie przyczyn rodzi się w wieku adolescencji społeczna aktywność młodzieży.

Należy jednak zdać sobie sprawę, że potrzeby i zainteresowania grup rówieśniczych podlegają ewolucji w toku ich rozwoju i uspołeczniania się. W ewolucji tej wyróżniają się dwa nurty: 1/ kształtowanie potrzeb i zainteresowań różnego rodzaju /zabawowych, sportowych, politecznych, intelektualnych, społecznych itp./; 2/ przekształcanie się potrzeb i zainteresowań osobistych w uspołecznione. Pierwszy nurt charakterystyczny jest raczej dla grup nieformalnych. Natomiast nurt drugi stanowi właściwe podłoże działalności młodzieżowych organizacji paramilitarnych. Można więc skonstatować, że ewolucja potrzeb i zainteresowań młodzieży wyznacza miejsce poszczególnym organizacjom młodzieżowym⁶.

Nieodzownym warunkiem wychowawczego działania określonej organizacji w całości działalności społecznej jest osiągnięcie przez młodzież odpowiedniego poziomu uspołecznienia, a więc potrzeb i zainteresowań. Działalność wychowawcza w określonych ogniwach organizacji młodzieżowych bez uwzględnienia wyżej wspomnianej prawidłowości nie przyczyni się do osiągnięcia założonych celów wychowania. Działanie mechanizmu społecznej ewolucji potrzeb i zainteresowań jest podstawowym czynnikiem decydującym o efektywności pracy w młodzieżowych organizacjach paramilitarnych. Z uwagi na tę właśnie prawidłowość niezbędne jest przede wszystkim zachowanie, często naruszanej równowagi między poczynaniem terenowych ogniw organizacji a nadrzędnymi ośrodkami centralnymi. Wprawdzie sprawność zarządzania wymaga centralizacji, ale w jej wyniku zmniejsza się poczucie kompetencji najniższych ogniw organizacji społecznych. Czasami nawet w wyniku przerostu centralizacji przeradza się ona w biurokrację. Powoduje to zahamowanie inicjatyw oddolnych młodzieży, gdyż centrala generalizuje potrzeby w sposób dyrektywny⁷. Przed tym ewentualnym wypaczeniem wychowawczym spowodowanym nadmierną centralizacją w organizacjach młodzieżowych przestrzega A. Kamiński. Chcąc uniknąć tego typu wypaczeń należy: 1/ wyciągnąć wnioski w nadrzędnych pionach ze spontanicznej

i oddolnej "repulsji"; 2/ dążyć do autonomizacji podstawowych ogniw organizacji przez dostosowywanie statutowych treści, metod czy dyrektyw do potrzeb i zainteresowań młodzieży. Jak z tego wynika, zachowanie równowagi w stylu pracy organizacji młodzieżowej zdeterminowane jest czynnikami środowiskowymi.

Należy jednak podkreślić, "że w społeczeństwie wysoko zorganizowanym nasyconym instytucjami, które zaspokajają podstawowe potrzeby ludzkie, brak jest bodźców aktywizujących dobrowolne zrzeszenia"⁸. Istnieje jednak społeczna potrzeba tworzenia /podkreśla St.Kowalski/ "organizacji jako instrumentu zaspokajania potrzeb wyższego rzędu, jak np. koleżeństwa, przyjaźni, samowychowywania, ekspresji cech osobowości przywódczych i twórczych". Na kryzys aktywności grup młodzieżowych wskazywał również F.Znaniecki. Twierdził on, że "jedynym właściwym rozwiązaniem byłoby wytworzenie dla grup młodocianych rówieśników miejsca w nowym kompleksie społecznym, nadanie im wyraźnej funkcji społecznej z ramienia grup dorosłych"⁹.

Obserwacje współczesnych młodzieżowych organizacji paramilitarnych w niektórych dziedzinach działalności społecznej i kulturalnej wskazują, że grupy młodzieżowe coraz bardziej wchodzą w skład ogólnej kultury i struktury społeczeństwa. Organizacje paramilitarne tworzą więc w pełni realne komponenty kultury społecznej. Coraz wyraźniej zauważalne jest uczestnictwo grup młodzieżowych w ogólnej kulturze społecznej i jej tworzeniu. Zachodzi zjawisko - jak postulował F.Znaniecki - zlecania młodzieży funkcji społecznych z ramienia grup dorosłych, zwłaszcza funkcji życiowo ważnych dla samej młodzieży. Przejawia się to uczestnictwo również w ich spontanicznym włączaniu się w życie społeczeństwa poprzez współzawodnictwo nie tylko młodzieży dorastającej, ale również dzieci w różnych dziedzinach sportu, sztuki itp. "Nie jest to proces zamykający się w systemie subkultury rówieśniczej"¹⁰. Wchodzi on coraz wyraźniej w system wartości ogólnej kultury narodu, a poprzez współzawodnictwo międzynarodowe - w system kultury ludzkości. Działalność grup młodocianych rówieśników stanowi tu komponent kultury równoważny z działalnością grup dorosłych i komponent ogólnego systemu społecznego. Podobną wartość ma działalność wychowawcza grup młodzieży starszej względem młodzieży młodszej. Wynika ona z potrzeb i zainteresowań społecznych młodzieży /wychowawczych, opiekuńczych, sportowych itp./.

We współczesnym społeczeństwie socjalistycznym młodzież w swej zorganizowanej działalności pragnie włączać się i rzeczywiście włącza się coraz bardziej w jego strukturę i kulturę jako równorzędny partner dorosłych. "Rozszerza się i wzmacnia w ten sposób podstawa do przezwyciężania barier i antagonizmów międzypokoleniowych zarówno w płaszczyźnie ogólnego życia społecznego, jak i w płaszczyźnie systemu wychowawczego. Kształtuje się realna rola grup rówieśniczych w życiu i kulturze społeczeństwa oraz w socjalizacji młodych pokoleń poprzez udział w pracy kulturalnej i społecznej"¹¹. W ogólnych ramach systemu wychowania tworzy się również przywództwo młodzieży starszej w stosunku do młodszej, bądź bardziej uspołecznionej w stosunku do niewykazującej takiego poziomu uspołecznienia. W powyższym systemie młodzieżowym organizacjom paramilitarnym przypada rola przewodzenia grupom rówieśników młodszych i pomagania własnym członkom w przechodzeniu do stadium samodzielności społeczno-zawodowej.

Formalne grupy rówieśnicze tworzy się dla celowo zaprogramowanego procesu wychowawczego, a takimi są m.in. organizacje społeczne. W niniejszych rozważaniach przez organizacje młodzieżowe należy rozumieć dobrowolne duże grupy celowe, zrzeszające osobników w wieku, do którego odnosimy pojęcie "młodzież", a więc w przybliżeniu od 13/14 do 24/25 lat¹². Młodzieżowe organizacje paramilitarne należą więc do celowo zorganizowanych grup społecznych dzieci i młodzieży o nakreślonych statutowo celach i określonych formach organizacyjnych. Organizacje te zaliczane są "do środowisk wychowawczych intencjonalnych o świadomie zamierzonym i planowo realizowanym kierunku wychowawczego działania"¹³.

Młodzieżowe organizacje paramilitarne koncentrują się przede wszystkim na kształtowaniu u młodzieży postaw patriotyczno-obronnych. Postawy te zapewniają w pełni zaangażowane uczestnictwo w budowie ustroju socjalistycznego. "Taką postawą jest świadomy i aktywny patriotyzm wyrażający się w rzetelnej, twórczej pracy, nauce, zdyscyplinowaniu społecznych, w jedności słów i działania"¹⁴. Pedagogiczną podstawę działalności młodzieżowych organizacji paramilitarnych stanowią trzy główne zasady:

1. Zasada wychowania przez aktywną działalność społeczną;
2. Zasada rozwijania inicjatywy i aktywności, umiejętności życia w zespole oraz współtrudzenia i współodpowiedzialności;

3. Zasada aktywnego i zaangażowanego udziału wychowawców /instruktorów/ w działalności organizacji.

Sam fakt, że młodzieżowe organizacje paramilitarne obejmują osoby o określonym wieku, pociąga za sobą cały szereg dalszych właściwości charakterystycznych dla tych stowarzyszeń. Właściwości te nie przechodzą oczywiście automatycznie na daną organizację, której są członkami, ale rzutują na ich działalność w tym związku, dlatego on sam nabiera cech swoistych¹⁵. W organizacjach młodzieżowych występuje zazwyczaj silna tendencja do wytwarzania więzi osobistych pomiędzy ich członkami. Rzuca to na funkcję zaspokajania potrzeb łączenia się oraz znajdowania psychicznego oddźwięku u rówieśników, w postaci koleżeństwa i przyjaźni. Stąd też organizacje młodzieżowe są z reguły terenem wytwarzania się różnych struktur nieformalnych w postaci grup o wąskich zainteresowaniach np. hobbyistycznych. Kształtują się również silne uczucia wspólnoty braterstwa i solidarności.

Naturalną konsekwencją psychicznych właściwości młodzieży jest zwykle silniejszy idealizm, co u niej pociąga za sobą większą radykalizację. Młodzież cechuje zwykle bezkompromisowość, dlatego nie uznaje ona z reguły żadnych ustępstw podyktowanych różnymi przyczynami /mówimy wtedy o tzw. "okolicznościach obiektywnych"/. Jest skłonna do negacji i buntu w stosunku do tego wszystkiego, co reprezentuje pokolenie dorosłych. Młodzieżowe organizacje paramilitarne charakteryzuje z reguły większa żywiołowość w działaniu. Stąd duże znaczenie mają nie tyle założenia statutowe i plany działania, ile wytworzone doraźne sytuacje, atmosfera i chwilowe wpływy przywódców /instruktorów/. W działalności organizacyjnej młodzież jest gotowa pójść za porywem serca i kierować się emocjami wyzwolonymi jednym szczególnym wydarzeniem lub informacją¹⁶. Pociąga to za sobą większą ruchliwość i fluktuację w ogniwach organizacyjnych, a czasem nawet zmianę struktur.

W organizacjach młodzieżowych mogą występować i występują tendencje do akcentowania własnej odrębności kulturowej. Dotyczy to takich instytucji, jak np. prawa, zwyczaje, tradycje i obrzędy oraz hołdowania innemu niż tradycyjny stylowi życia, obejmującemu odrębne wartości. Często w ten sposób zmieniają się normy, upodobania i wzory postępowania. Jak z tego wynika, w organizacjach młodzieżowych zaznacza się często dążenie do zbudowania własnej podkultury. Dąży się do tworzenia subkultury odmiennej, która funkcjonuje i jest

uznawana w społeczeństwie jako całości¹⁷. Dana jednostka chcąc konstruktywnie w określonej organizacji działać i znaleźć w niej dla siebie miejsce musi posiadać głęboką wiedzę o konkretnej organizacji. Dlatego wychowawca czy instruktor powinien poznać całą dynamikę istnienia i działania młodzieżowej organizacji paramilitarnej. Znajomość i rozumienie tych procesów oraz zjawisk i mechanizmów życia organizacji młodzieżowej, pozwoli uniknąć błędów w pracy organizacyjnej bądź prymitywizmu w działaniu.

Podstawowym zjawiskiem każdej organizacji jest członkostwo. Każdy członek wstępujący do organizacji przyjmuje na siebie jakieś zobowiązania i nabywa pewne uprawnienia, dzięki którym może realizować własne motywy i potrzeby. Motywacje przynależności do danej organizacji mogą być różne. Można je podzielić na trzy grupy¹⁸:

- motywacje ideowe czyli chęć czynnego działania na rzecz określonych celów organizacji, które członek zna, rozumie i akceptuje;
- motywacje instrumentalne tzn. chęć zaspokojenia przez przynależność do organizacji jakichś ważnych dla siebie potrzeb lub dążeń mających walor atrakcyjności;
- motywacje konformistyczne, a więc chęć uniknięcia w wyniku przynależności do organizacji jakichś nacisków lub sankcji społecznych (np. nacisk rodziców, nauczycieli, kolegów itp.).

Motywacje wstępowania do organizacji mają istotny wpływ na oblicze danego związku i procesy w nim zachodzące. Jednak dopiero rzeczywiste motywy decydują o spójności organizacji. Ta spójność będzie tym wyższa, im większe efekty będzie osiągała określona organizacja. Ich miarą będzie stopień zaspokajania potrzeb i dążeń wynikających z przynależności do danej organizacji paramilitarnej. W indywidualnym wymiarze jednostka może być zadowolona z członkostwa w organizacji, a w szczególnych przypadkach może przeżywać uczucie dumy i szczęścia. Osobista działalność w organizacji i zaangażowanie oraz gotowość do ponoszenia jakichś ofiar na rzecz związku, są wprost proporcjonalne do tego, ile satysfakcji daje przynależność do określonej organizacji.

Każda organizacja społeczna przez sam fakt istnienia i działania wywołuje skutki o charakterze społecznym, które określa się funkcjami. Te społeczne funkcje można ująć w trzech grupach¹⁹:

1. Funkcje społeczne polegające na tym, że stowarzyszenia mogą wywierać znaczny wpływ na kształt, organizację i procesy życia społecznego;
2. Funkcje osobowościowe powstające w wyniku uczestnictwa i działalności w organizacjach, polegające na wywieraniu istotnego wpływu na kształtowanie się osobowości członków;
3. Funkcje podmiotowe - przez uczestnictwo w życiu i działalności organizacji przynosi zaspokojenie różnych ważnych potrzeb młodzieży.

Fakt, że młodzieżowe organizacje paramilitarne mogą odgrywać doniosłą rolę w dziedzinie doskonalenia lub przeobrażania życia społecznego nie budzi żadnych wątpliwości. Dotyczy to jednak funkcji możliwych i rzeczywistych, gdyż inny wpływ na życie społeczne będzie miał ZHP, a inne Aeroklub PRL czy PCK. Trudno byłoby wyliczyć wszystkie funkcje społeczne, jakie może spełniać określona organizacja paramilitarna w stosunku do życia społecznego. Są one zależne od rodzaju i charakteru organizacji. Ogólnie są to: funkcje polityczne, gospodarcze i kulturalne. Określając organizacje z innego punktu widzenia, spośród funkcji społecznych można wyróżnić funkcje bardziej szczegółowe²⁰:

- funkcje doskonalenia życia społecznego,
- funkcje reformowania i wzbogacania życia społecznego,
- funkcje dynamizowania i rewolucjonizowania życia społecznego.

Grupę funkcji osobotwórczych można podzielić na niezamierzone i zamierzone, które wynikają z założonych statutowo celów wychowawczych. Różnorodność procesów osobotwórczych wynika z działań /bezpośrednich i pośrednich/ wychowawcy-instruktora. Z ogólnej gamy funkcji osobotwórczych można wyłonić:

- podfunkcję wychowawczą i samowychowawczą,
- podfunkcję wpływów zespołowych,
- podfunkcję socjalizacyjną.

Funkcje podmiotowe związane są z zaspokajaniem tych potrzeb członków, które decydują w wysokim stopniu o atrakcyjności młodzieżowej organizacji paramilitarnej. Ograniczenie to dotyczy zwłaszcza tych potrzeb, które mają charakter powszechny i masowy. Biorąc pod uwagę potrzeby członków organizacji można wyróżnić następujące podfunkcje funkcji podmiotowej:

- podfunkcję towarzyską /chęć łączenia się z rówieśnikami, kontakty osobiste, więzi psychiczne itp./,

- podfunkcję rozrywkową /zagospodarowanie czasu wolnego, czynny wypoczynek, gry terenowe, zawody itp./,
- podfunkcję egzystencjalną /zaspokojenie potrzeb bezpieczeństwa i przynależności, satysfakcja z dobrego wykonania czegoś itp./,
- podfunkcję ideologiczną /dostarczanie systemu wartości i norm postępowania, odnajdywanie celu i sensu życia itp./.

Wychowawcze funkcje realizuje każda organizacja społeczna poprzez swoje ogniwa na najniższym szczeblu. Podstawowe komórki organizacji ZHP, LOK i PCK działają prawie we wszystkich szkołach. W niektórych szkołach działają również sekcje modelarskie APRL i drużyny pożarnicze. Zakres zainteresowań tych organizacji usiuguje objąć wszystko to, co interesuje młodzież, jest jej potrzebne, do czego dąży i mogłaby dążyć w dziedzinie obronności. Jeżeli w określonej szkole jakieś ogniwo organizacji paramilitarnej wyróżnia się aktywnością i sprężystością organizacyjną, to z natury rzeczy organizacja ta wysuwa się na czoło w społeczności uczniowskiej²¹.

Szkolne organizacje paramilitarne realizują najbardziej masową postać wychowania pozalekcyjnego, ale nie zawsze jest ona efektywna wychowawczo. Teoretycznie w każdej szkole odpowiedzialni i dynamiczni nauczyciele-wychowawcy /instruktorzy/mogliby zachęcić uczniów do realizowania swych zainteresowań i dążeń w różnego rodzaju kołach, drużynach czy sekcjach. Jednak trudności obiektywne /dwie lub nawet trzy zmiany uczących się, dojazdy do szkoły ze znacznej odległości, mała ilość pomieszczeń w szkole/ uniemożliwiają niejednokrotnie realizację tej koncepcji.

Zdarzają się również sytuacje sprowadzające koncepcję szkoły aktywnej do formalistki mało skutecznych zebrań, zbiórek czy prac społecznie użytecznych, w izbie lekcyjnej. Są to ewidentne przykłady karykaturyzacji działalności społecznej i tępienia zainteresowań młodzieży. Natomiast szkoły, które dysponują wolnymi pomieszczeniami /świetlice, harcówki itp./ i boiskami, w godzinach popołudniowych i wieczornych posiadają realne możliwości rozwijania aktywności dzieci i młodzieży. Do tego jednak potrzebny jest odpowiedni klimat sprzyjający podejmowaniu się nauczycieli czy rodziców funkcji opiekunów /instruktorów/ kół, sekcji czy drużyn²². Zaangażowanie i aktywność instruktora-wychowawcy potrafi pobudzić zainteresowania młodzieży i ukierunkować je właściwie, co może pozytywnie wpłynąć na kształtowanie pożądanych postaw

patriotyczno-obronnych.

Kształtowanie pożądanych postaw patriotyczno-obronnych młodzieży zależy od kilku obiektywnych przesłanek²³, a mianowicie:

1. Identyfikacji z Ojczyzną jako wartością najwyższą, poprzez wychowanie w rodzinie, szkole, organizacji społecznej itp.;
2. Poczucia wspólnoty historycznej, więzi międzypokoleniowej, więzi z wartościami, do których można się odwołać /postępowe tradycje, idee, dorobek kulturalny itp./;
3. Nawiązywania do postępowej przeszłości narodu, przez co młodzież staje się twórcą nowych wartości kulturowych i społecznych;
4. Poczucie patriotycznej więzi z Ojczyzną i narodem, co daje obywatelom wartość szczególnego rodzaju, gdyż mogą nadawać życiu głębszy sens.

Postawa patriotyczno-obronna jest ściśle związana z gotowością do obrony granic kraju, jego integralności, z przywiązaniem do ludowego Wojska Polskiego oraz pozytywnym stosunkiem do służby wojskowej i obowiązków żołnierskich²⁴. Istotnym składnikiem postawy patriotycznej jest właściwy stosunek do tradycji, do własnej historii i dorobku kulturalnego minionych wieków. Duma z narodowych tradycji nie może jednak przestaniać prawdy, że obok narodowych potrzeb i interesów, ludzie różnych narodowości mają wspólne ogólnoludzkie problemy. Stąd właściwie pojęta postawa patriotyczna powinna się łączyć z konstruktywną postawą internacjonalistyczną.

Postawy współczesnej młodzieży odzwierciedlają przemiany jakie dokonują się w kraju. Grawitują one raczej w kierunku postaw konsumpcyjnych i utylitarnych. Często jej cel życiowy ogranicza się do tego, aby znaleźć dobrze płatną pracę, założyć rodzinę i żyć w dobrobycie. W mniejszym stopniu młodzież wykazuje wrażliwość na wartości społeczne i patriotyczno-obronne. Stosunek młodzieży do historii i tradycji bywa nie rzadko obojętny, a niekiedy nawet nihilistyczny. Młodzież zdaje się nie dostrzegać zagrożenia pokoju i nie dostrzega rzeczywistych funkcji ludowego Wojska Polskiego. Nie dostrzega również znaczenia różnych instytucji wychowawczych i roli organizacji paramilitarnych, a czasem nie zna nawet ich zadań i działalności.

Proces wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży powinien przebiegać w sposób mniej lub bardziej kontrolowany, a tego mogą dokonać organizacje paramilitarne. Chcąc jednak ten proces uczynić w

pełni efektywnym i względnie trwałym powinny być spełnione następujące warunki²⁵:

1. System oddziaływań na młodzież musi być ujednolicony w zakresie założeń, form i metod. Szczególnie ważne w tym procesie wydają się być wzory i ideały proponowane młodzieży do naśladowania oraz system premiowania jej zachowania;
2. Proces wychowania patriotyczno-obronnego powinien przebiegać w sposób planowy i systematyczny;
3. W wychowaniu patriotyczno-obronnym podstawową rolę powinno odgrywać właściwe powiązanie oddziaływania na świadomość młodzieży i kształtowania się jej obrazu świata z formowaniem uczuć patriotycznych;
4. Oddziaływanie na młodzież w duchu patriotyzmu powinno być dostosowane do wieku, stopnia dojrzałości intelektualnej i społecznej oraz do warunków środowiskowych, w których młodzież się rozwija.

Młodzieżowe organizacje paramilitarne pogłębiają problematykę obronną i w znaczący sposób przyczyniają się do kształtowania postaw patriotyczno-obronnych. Działalność tych organizacji w istotny sposób rzutuje na efekty dydaktyczno-wychowawcze szkoły. Sprzyja upowszechnianiu znajomości tradycji oręża polskiego związanych z walką o wyzwolenie narodu polskiego budzeniu patriotyzmu i kształtowania pełnej zaangażowanej postawy młodzieży wobec obronności. Wyraża się to również jej udziałem w czynach społecznych na rzecz umacniania obronności kraju i opiece nad miejscami pamięci narodowej²⁶.

W ostatnich latach problem wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży zyskał niepomniemie na znaczeniu. Nastąpiło to w rezultacie gorzkich doświadczeń społecznych w latach 1980-1982²⁷. U poważnej części młodzieży nastąpiły zniekształcenia w świadomości historycznej i państwowej, a w rezultacie tego - w postawach patriotyczno-obronnych. Stosunkowo najlepiej wymogom sytuacji kryzysowej przeciwstawił się ZHP, który w zasadzie nie poddał się fali demagogii i destrukcji. Wynika to może z faktu, że organizacja ta posiada chlubne tradycje oraz piękną kartę ponad 70-letniej historii istnienia i aktywnego działania.

Początek lat osiemdziesiątych był szczególnie trudnym okresem dla wszystkich organizacji społecznych. Okres ten nie ominął również młodzieżowych organizacji paramilitarnych. Opozycja z całą siłą uderzyła w instytucje socjalistycznego wychowania. Organizacje młodzieżowe nie

przygotowane do walki o swą tożsamość ideową i organizacyjną, rozmaicie zniósł tę konfrontację. Organizacje społeczne musiały walczyć o swoją zagrożoną integralność organizacyjną oraz o realne możliwości kształtowania pożądaných postaw patriotyczno-obronnych młodzieży.

Kształtowanie świadomości historycznej i pożądaných postaw patriotyczno-obronnych młodzieży stało się najważniejszym zadaniem młodzieżowych organizacji paramilitarnych. W kształtowaniu pozytywnego stosunku do obronności kraju świadomość historyczna ma znaczenie bardzo istotne, gdyż dotyczy motywacji zbiorowego działania w razie niebezpieczeństwa państwa. Właściwe rozumienie określonych faktów historycznych umacnia jedność narodu i służy wzajemnemu porozumieniu²⁸.

Świadomość historyczna powinna być kształtowana i rozwijana we wszystkich organizacjach młodzieżowych poprzez przybliżanie jej członkom historii narodu i państwa, tradycji postępowych walk narodowyzwolenńczych i rewolucyjnych. Szczególnie ważnym jest ukazywanie bojowych i patriotycznych tradycji Wojska Polskiego, hartu, woli walki, godności i męstwa żołnierza polskiego w walce z faszystowskim najeźdźcą. Ukazywane powinny być źródła przyjaźni i braterstwa broni jakie łączą IWP z Armią Radziecką i innymi armiami Układu Warszawskiego.

Chcąc skutecznie kształtować pożądanę postawę patriotyczno-obronną, młodzieżowe organizacje paramilitarne powinny realizować właściwe cele wychowawcze poprzez:

- szerokie wprowadzenie do programu wychowawczego każdej organizacji problematyki obronności państwa i ukazywanie potrzeb jej umacniania oraz rozumienia współczesnej istoty walki o pokój,
- rozwijanie kontaktów młodzieży z kombatantami II wojny światowej, a zwłaszcza I i II Armii Wojska Polskiego oraz ludowej partyzantki,
- wykorzystywanie w pracy wychowawczej zbiorów muzealnych, izb pamięci narodowej, sal tradycji jednostek wojskowych oraz inspirowanie i popularyzowanie działań młodzieży mających na celu zbieranie dokumentów i pamiątek historycznych,
- popularyzowanie czytelnictwa literatury wojskowej i wojennej, publikacji i artykułów, programów radiowych i telewizyjnych dotyczących problemów obronności, organizowanie kiermaszy, wystaw, spotkań z pisarzami i dziennikarzami, szersze wykorzystywanie do tych celów prasy młodzieżowej,

- wpajanie szacunku do symboli narodowych i wojskowych, godła, hymnu, sztandaru, flagi, miejsc pamięci narodowej, wyjaśnianie ich genezy, tradycji i znaczenia historycznego,
- organizowanie obozów oraz wprowadzenie problematyki patriotyczno-obronnej i wychowania w duchu pokoju do programów wszystkich obozów młodzieżowych,
- zwiększenie udziału młodzieży w imprezach organizowanych w ramach obchodów świąt oraz rocznic państwowych i regionalnych,
- uwzględnienie w pracy wychowawczej kształtowania wzoru osobowego młodego Polaka, cech żołnierskich, ideowości, patriotyzmu, aktywności, odwagi, honoru, poświęcenia i oddania sprawom socjalistycznej Ojczyzny.

Głównym celem działania młodzieżowych organizacji paramilitarnych powinno być przygotowanie ideowe, psychiczne i specjalistyczne młodzieży przedpoborowej do wypełniania zaszczytnego obowiązku służby wojskowej bądź służby w formacjach obrony cywilnej. Każda organizacja paramilitarna powinna rozwijać zainteresowanie młodzieży zdobywaniem uprawnień młodzieżowego instruktora obrony cywilnej i specjalności przydatnych w służbach /drużynach/ obrony cywilnej.

W systemie obronnym państwa ważną rolę spełniają młodzieżowe drużyny ORMO i pożarnicze. Biorą one udział w utrzymaniu porządku, ochronie mienia społecznego i osobistego przed pożarami oraz w stałej poprawie bezpieczeństwa. Stąd ambicją działaczy młodzieżowych powinno być zwiększanie ich ilości i podnoszenie poziomu wyszkolenia specjalistycznego. Istnieje również konieczność popularyzacji wśród młodzieży humanitarnych idei czerwonokrzyskich. Dlatego wydaje się celowe **współdziałanie** wszystkich organizacji z PCK w organizowaniu i prowadzeniu szkoleń sanitarnych oraz akcji honorowego krwiodawstwa.

W systemie obronnego przygotowania społeczeństwa ważną rolę spełniają także sporty obronne. Sprzyjają one kształtowaniu i doskonaleniu umiejętności obronnych oraz podnoszeniu stanu ogólnej sprawności fizycznej młodzieży. Ważne funkcje na tym odcinku spełniają młodzieżowe organizacje paramilitarne /LOK, PCK, ZHP, APRL i OSP/. Organizacje te powinny realizować określone zadania poprzez:

- udział i współdziałanie w organizowaniu i prowadzeniu Spartakiad Sportów Obronnych i zdobywaniu Odznaki Sprawności Obronnej /OSO/.

- organizowanie i angażowanie młodzieży do udziału w rozwoju bazy sportowej oraz ośrodków sportów obronnych,
- tworzenie drużyn /klubów/ specjalnościowych o charakterze sportowo-obronnym w celu rozwijania i zaspokajania osobistych zainteresowań młodzieży,
- popularyzację i rozwijanie modelarstwa sportowego,
- współudział w rozwijaniu i organizowaniu specjalistycznych obozów sportowo-obronnych.

Reasumując powyższe rozważania należy podkreślić, że materiał niniejszy nie wyczerpuje całości wiedzy socjopedagogicznej o funkcjonowaniu młodzieżowych organizacji paramilitarnych. Niektóre problemy zostały zaledwie zasygnalizowane. Częściowo jest to zdeterminowane brakiem dostatecznych źródeł teoretycznych w tym zakresie. Dotychczas, poza literaturą dotyczącą wychowania w ZHP, nie ma w Polsce poważniejszych prac badawczych poświęconych współczesnym paramilitarnym organizacjom młodzieżowym. Dlatego niniejsze opracowanie powinno częściowo wypełnić lukę w badaniach pedagogicznych dotyczących wychowania patriotyczno-obronnego w młodzieżowych organizacjach paramilitarnych.

PRZYPISY

- ¹ J. Bogusz, Z. Kosyrz, Kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych młodzieży, wyd. WP, Warszawa 1979 s.25; Z. Kosyrz, O świadomości historycznej i patriotyczno-obronnej, "Wojsko Ludowe" 1983 nr 8 ss.49-52; Tenże, Kształtowanie świadomości patriotyczno-obronnej młodzieży, "Przegląd Wojsk Lądowych" 1983 nr 12 ss.95-99
- ² I. Jundziłł, O wychowaniu patriotycznym w klasach V-VIII, PZWS Warszawa 1970 ss.13-18; Tenże, O wychowaniu patriotycznym dzieci Warszawa PZWS 1969 ss.35-47
- ³ St. Kowalski, Socjologia wychowania w zarysie, Warszawa PWN 1976 ss.192-193
- ⁴ Ibidem, ss.193-194
- ⁵ J. Gęsicki, Patriotyczne i internacjonalistyczne postawy młodzieży, Centrum Badań Problemów Młodzieży ZG ZSMP, Warszawa MAW 1983; St. Kowalski, Socjologia...op.cit. s.197; H. Świda, Młodzież licealna, Warszawa PZWS 1963; Tenże, Problematyka wartości a wychowanie, W: Młodzież a wartości, Warszawa WSiP 1979 ss.135-156
- ⁶ St. Kowalski, Socjologia...op.cit. ss.203-204; J. Szczepański: Elementarne pojęcia socjologii, Warszawa PWN 1972 ss.294-298
- ⁷ A. Kamiński, Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa PWN 1980 ss.159-160
- ⁸ St. Kowalski, Socjologia...op.cit. s.204
- ⁹ F. Znaniecki, Socjologia wychowania, T.1 Warszawa PZWS 1973 s.160
- ¹⁰ St. Kowalski, Socjologia...op.cit. s.205
- ¹¹ Ibidem s.206
- ¹² Kategoria socjologiczna "młodzież" jest rozmaicie określana przez różnych autorów. Najczęściej jednak przyjmuje się granice wiekowe od 12-25 lat /por. A. Kamiński, Prehistoria polskich związków młodzieży, Warszawa PWN 1959 s.14 i nast.; Podstawy wychowania w ZHP, pod red. H. Muszyńskiego, Bydgoszcz WSP 1984 s.20; Psychologia rozwoju dzieci i młodzieży, pod red. M. Zebrowskiej, Warszawa PWN 1966 ss.11-12

- 13 R. Wroczyński, Wprowadzenie do pedagogiki społecznej, Warszawa PWN 1964 s.131; A. Kamiński, Funkcje pedagogiki...op.cit. s.198
- 14 F. Jniewski, Udział ZHP w kształtowaniu postaw dzieci i młodzieży, W: Wychowanie i środowisko, Warszawa WSiP 1979 s.168
- 15 Podstawy wychowania w ZHP ...op.cit. s.20
- 16 Ibidem, ss.21-22
- 17 Ibidem, ss.22-23
- 18 Ibidem, s.24
- 19 Ibidem, s.29
- 20 Ibidem, s.30
- 21 A. Kamiński, Funkcje pedagogiki ...op.cit. ss.340-341
- 22 Ibidem s.333
- 23 Z. Kosyrz, Kształtowanie świadomości patriotyczno-obronnej, W: Związek Harcerstwa Polskiego w procesie wychowania patriotyczno-obronnego młodzieży, Warszawa GK ZHP 1984 ss.34-35
- 24 Z. Zaborowski, Stosunki międzyludzkie a wychowanie, Warszawa NK 1974 ss.206-207
- 25 Ibidem, ss.210-211
- 26 T. Bieniasz, T. Siuda, Problemy obronności w systemie szkolnym, Warszawa WSiP 1978 s.191
- 27 J. Zakrzewski, Wychowanie patriotyczno-obronne młodzieży a bezpieczeństwo kraju, W: Związek Harcerstwa Polskiego ...op.cit. s.16
- 28 Z. Kosyrz, O świadomości... op.cit. s.50

THEORETISCHE ASPEKTE DER WEHRHAFT-PATRIOTISCHEN
ERZIEHUNG IN DEN HALBMILITARISCHEN JUGENDORGANISATIONEN

Zusammenfassung

Der Artikel enthält die theoretischen Grundlagen der Funktionierung der halb-militarischen Jugendorganisationen im Milieu. Er berücksichtigt die Bedürfnisentwicklung und Interesse der Kinder und Jugend in der Jugendzeit. Die Tätigkeitsgrundlage der Jugendorganisationen bestimmt die soziologischen Bedingtheiten, und die pädagogischen Erziehungsprinzipien.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПАТРИОТИЧЕСКИ-ОБОРОННОГО ВОСПИТАНИЯ МОЛО-
ДЕЖНЫХ ВНЕМИЛИТАРНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Резюме

Статья содержит теоретические основы функционирования внеми-
литарных молодежных организаций в среде. Учитывает развитие и по-
требности и заинтересований детей и молодежи в возрасте созрева-
ния.

Основой деятельности молодежных организаций составляют социо-
логическую обусловленность и педагогические принципы воспитания.